MONUMENTUS ABERTUS 2025

COMUNU	Biddacidru
DATA	31 de Maju – 1 de Làmpadas 2025
DESCRITZIONI DE SU COMUNU	Biddacidru – Paese d'Ombre (Bidda de Umbras) Biddacidru, cun 13.047 (treximillaecorantaseti) abitantis, est su centru prus populosu de s' àrea manna de su Mèdiu Campidanu, e nascit a 45 (corantacincu) chilómetrus a nord ovest de Casteddu, innui su pranu de su Campidanu lassat su logu a is úrtimas lumburas de su sistema de is montis de su Linas. "Una bidda de muntagna", ddi naràt G. De Francesco in su 1902 (millinoixentudus), e de seguru ddu fiat, non sceti po is caraterísticas geofísicas. Immoi Biddacidru est una citadina moderna chi castiat a sa campidanu cun is peis , perou, prantaus beni in is muntagnas e in is cúcurus suus chi in su tempus dd'ant rèndia famada po is cerexas, po is agrúminis, po s' óllu de olia, po s' ària pulida. In su 1768 (milliseticentusesantotu), cun s' Obiscu Giuseppe Maria Pilo, mucat in sa Diocesi de Abas e diventat su centru principali; Monsignor Pilo, difatis, pustis de ai tentu su palàtziu de is Marchesi Brondo, ex feudatàrius de Biddacidru, ddu arrangiat e nci andat a bivi, e a sighidura ant fatu is chi funt benius a pustis. De su 4 de Maju 1807 (milliotucentuseti) a su 24 de Meseidas de su 1821 (milliotuxentubintunu) diventat sea de sa Prefetura e, cumenti cabulogu de província, iat esercitau sa giurisditzioni cosa sua apitzus de 42 (corantadus) Comunus intra de custus Arbus, Gonnos, Gúspini, Sàrdara, Santu 'Engiu e Seddori, interis sa Província de Casteddu ndi teniat sceti 28 (bintótu). Una bidda fata de agricoltura e pastorítzia, a s' acabu de is annus sessanta, Biddacidru incarrerat a essi una realtadi industriali chi portat fintzas unu certu benèsseri, ma a sa fini nd'est abarrada pagu cosa. Oi is logus lassaus líbberus de cussa chimera ddus ant torraus a preni de prus o mancu 120 (centubinti) impresas piticas o mèdias, medas de is calis si dedicant a s'atividadi agrualimentari, aintru de unu Cunsórtziu Industriali a su cali aprobiant, addia de Biddacidru, biddas meda chi funt a làcana. Sa bidda, duncas, castiat a su benidori cun otimismu, abarrendi firmu a is valoris sanus de su tempus passau, valoris festaus puru in su pranu culturali in is òperas de su scritori Giuseppe Dessì, su biddacidresu prus famau chi, in su 1972 (millonoixentusetantadus) iat bintu su Premio Strega cantendi o contendi custa terra e is costumus cosa sua cun acentus de spèddiu.

INFÒRMUS DE UTILESA	Is Monumentus si ant pòdiri visitai a indonu, su **sàbudu de is oras 9:30 a is oras 12:00, is vìsitas ant a sighiri su sàbudu de is oras 16:30 a is oras 20:00 e su domìnigu de is oras 09:30 a is oras 12:00 e de is 16:30 a is oras 20:00** Po sa vìsita in is giassus si contzillat bistimenta e crapitas comodas. Is vìsitas in is crèsias ant a essi firmadas trassintru de is funtzionis religiosas. Depint essi is resaponsabbilis de sa manifestatzioni a limitai o firmai, in calisisiat momentu, po sa saludi de is visitatoris o de is benis, is visitas a is monumentus. In calincunu giassu sa vìsita podit essi partziali po motivus de organizatzioni o po sa genti meda. **Àterus inditus po is visitatoris:** www.villacidroturismo.it comune.villacidro.vs.it viviverdevillacidro ProLocovillacidro cultura@comune.villacidro.vs.it **Info Point / Accoglienza** a incuru de sa Pro Loco de Biddacidru in su Parco Comunale Giuseppe Dessì - Stand Sagra delle Ciliegie
MONUMENTU 1 **Antigu Lavatòiu Pubblicu e funtana** **Pratza Lavatòiu**	Su lavatòiu e sa funtana pùbblica, acabbadas in su 1893 (milliotuxentunorantatres), faint parti de unu cumplessu de òperas chi apillant a sa fini de su sèculu XIX (dexannoi) e fiant de importu meda in su sistema de is maniestus progetaus de s' Ingegneri Enrico Pani po s'àrea de Sa Mitza: addia de su Lavatòiu de sa funtana iant pesau unu bocidroxu e unu umiadroxu. Fatu de 36 lacus crobetas de una strutura in ferru e ghisa (chi arribàt de sa Funderia Pignone Firenze), su lavatòiu est ancora oi s'esèmpiu de importu mannu in Sardigna de architetura de ferru de su sèculu XIX (dexannoi), e in prus est bellu e bonu po ndi gosai s' àcua pùbblica. S'armonia de is cosas postas impari e is aexus tènnicus e idraùlicus suus funt acabbaus de sa funtana in trachite de Serrenti, arricàt originariamenti de is sculturas de Giuseppe Sartorio, furadas trassintru de sa Segunda Gherra Mundiali.
MONUMENTU 2 **Mulinu Cadoni** **Uturedu Lavatòiu**	Su Mulinu Cadoni at a ospitai unu caminu chi, partendi de su trigu, at a oferri momentus de riflessioni apitzus de is traditzionis popolaris e de sa mudadura sua in prodotus alimentaris tìpicus de su logu. Su Mulinu propiedadi de sa famìllia Cadoni fiat, fintzas a una dexina de annus infatu, su prus de importu de sa bidda, poita si fadiat sa farra po sa comunidadi. Su fàbbricu, chi s'apillat a sa fini de su sèculu XIX (dexannoi), est in su coru de su centru stòricu, a làcana de su Lavatòiu Pùbblicu e de su Allambicu Murgia. Su fàbbricu est in tres pranus, tenit una pratza manna ananti , oi est su logu ideali po fai medas manifestatzionis culturalis. Immoi sa gestioni de su stòricu ex Mulinu Cadoni est de sa Fundatzioni Giuseppe Dessì, ma su fàbbricu est postu a disposta de sa comunidadi e is biddacidresus arreguant in custu ainas meda, trastus e trebaxus antigus, arregodus a su cali si at a donai sa boxi.

SU DE 3 MONUMENTU **Crèsia de Santa Bràbara** **Pratza Santa Bràbara**	Sa crèsia dd'ant arrangiada in su 2015 (duamillacuindixi). S' impiantu goticu si podit biri in sa volta bella steddada cun prendas in sa Capella Mayor de sa fini de su sèculu XVI (sexi). Su Seixentus bidit sa pesadura de is capellas a làcana e de su campanibi a canna cuadra. In su 1670 (milliseixentusetanta) iat realizau unu impiantu barocu a tres navadas cun unu sistema rítmicu de cùpolas, sighendi su modellu de sa Catedrali de Casteddu. A mitadi de su Setixentus (700) iant realizau s'altari e sa fonti de su batiari in marmus polìcromus decoraus de Giovanni Battista e Michele Spazzi. In su 1776 (millisetixentusetantases) Carlo Maino iat fatu pesai prus in artu sa navada centrali chi coberrit cun una volta a carrada e torrant a pintai sa faciada cun unu profilu a "Làntia de Carabineri". Apillant a su 1930 (millinoixentutrinta) is decoratzionis de sa volta. Is notitzias apitzus de sa Parrochiali de Santa Bràbara ddas ant pigadas de is circas e de is stùdius de Alessandra Pasolini, Luciana Lai e Fabrizio Tola. Aintru si podit ammirai sa stàtua de Sant' Efis, arrangiada in su 2018 (duamilladexotu) e torrat a su lugori antigu, chi ammostat su estofadu bellissimu chi decorat sa stàtua in totus is partis suas. Est un'òpera popolaresca de sa produtzioni sarda de sa mitadi de su sèculu XVII (dexaseti). Mancari chentza de elementus segurus, sa stàtua podit essi chi a dda fai fiat stètiu su Maistru Pedru Muru.
SU DE 4 MONUMENTU **Oratòriu ànimas Purgantis** **Pratza Santa Bràbara**	S'oratóriu de is ànimas purgantis est in sa pratza stòrica de Santa Bràbara. Sa pesadura si podit fai apillai a is annus 1724-1728 (millisetixentubinticuatru-millisetixentubintotu), cumenti arresurtat de calincunu documentu stóricu, po acasagiai sa cunfraria de is ànimas purgantis, associada a sa cunfraria de sa "biada maria de su sufràgiu" (oficianti a roma in sa crèsia de Santa Maria in bia lata) chi, fadiat is funtzionis pròpias in sa capella de is ànimas purgantis in sa crèsia de Santa Bràbara chi fiat ingunis acanta. Aintru, una barandìglia in marmu pratzit su logu de s' absidi de cussu de ananti. A su centru de s'altari nc'est una pintadura a óllu apitzus de tela chi s' apillat a su pitori napuletanu Domenico Tonelli, de sa segunda mitadi de su Setixentus (700). S'altari presentat unu tronetu eucarísticu raru de linna e in is nìcias a làcana nci funt is statuas de linna de su Cristu a sa Colunna e cussa de su Redentori.
SU DE 5 MONUMENTUS **Oratòriu** **De sa Madonna de su Rosàriu e Museu Artis Sacras** **Pratza Santa Bràbara**	S' Oratóriu de sa Madonna de su Rosàriu, est in sa pratza stòrica de Santa Bràbara, est stètiu sea, po assumancu trexentus (300) annus, de sa omónima Cunfraria nàscia a s'incarreru de su Seixentus e chi nc'est ancora oi. Sa Crèsia pitica tenit una lolla caraterìstica in sa faciada principali chi ant torrai a fai in is annus Noranta (90) pustis chi cussa originali si nci fiat sciorrocat in is annus Setanta (70) po nexi de non dd'ai curada candu iat niau meda. Su sistema architetónicu est simpli e apitzus de su presbitèriu nc'est una cùpola a forma otagonali chi si podit apillai a sa mitadi de su sèculuu XVII (dexaseti) a partiri de su 1998 (millinoixentunorantotu) s' Oratóriu acasagiat su Museu de sa Parróchia de Santa Bràbara in sa cali nci funt trastus litúrgicus e, in particolari, pignus acapiaus a su cultu de Santu Sisinni Martiri, cumenti maniestus in prata e bultus in linna (intra de custus, unu númeru mannu est stètiu fatu de Lonis).

SU DE 6 MONUMENTUS **Caffei letteràriu in sa Domu Cogotti , Monti Granàticu, Pratza Zampillu** **Pratza XX Settembre**	Sa vísita permitit de connosci sa stória e s'architetutra de sa pratza, simbólica, de su centru stóricu de Biddacidru. Partendi de sa stória e de s'architetura de sa funtana chi agataus in su centru de sa pratza connota cumenti Pratza Tzurru, passendi po sa Domu Cogotti (oi sea de su Cafei Leteràriu) fintzas a arribbai a su Ex Monti Granàticu chi acullit su Museu Archeológicu de Biddacidru "Villa Leni". Sa Pratza XX Cabudanni rapresentat unu de is logus stimaus de is biddacidresus po s'atobiai e aculliri is visitatoris , cun is struturas comunalis chi acasagiant in eventus culturalis, labboratórius didaticus e spetàculus. Su Cafei Literàriu, fintzas a calincunu annus a infatu fiat connotu cumenti Casa Cogotti, de su nómini de is chi nci biviant a innantis e chi fiant intra de is fàmillias prus influentis e arricas de Biddacidru, oi est propriedadi de su Comunu. S'elementu chi dda caraterizat est de seguru s' aciarada chi s' afaciat in sa Pratza XX Settembre cun unu linguàgiu architetónicu chi arregodat su tempus Neoclassicu. S'ex Monti Granàticu, imbirdidera de importu de sa cultura materiali de se vida stórica-archeològica de su logu, arrangiau po sa prima borta a s'incarreru de is annus '80 (otanta) e s' acabu de is annus '90 (noranta), dd'ant inaugurau in su 2003 (duamillatres). S' arrangiadura chi dd'ant fatu in su 2024 (duamillabinticuatru), poita sa strutura museali ddas bolit arrreguai e mantenni beni, ant a torrai a permiti s' abertura de su situ museali declarat in su 2007 (duamillaeseti) "de interessu culturali stóricu e artísticu" de sa Diretzioni Regionali de su MiBAC.
MONUMENTU 7 **Palàtziu Comunali** **Pratza Municipio, 1**	Su Comunu de Biddacidru nascit a làcana, intra de su bixinau stóricu de su Cunventu e cussu de sa Frontera. Dd'ant pesau in unu logu artu, panoràmicu, naturali de innui si bit parti de su Campidanu e su fundali de Castàngias. In su sèculu XVII (dexaseti) iant pesau, in custu logu, su Cunventu de is "Padri Mercedari" chi fiat operativu fintzas a su 1858 (milliotuxentucincuantotu). In su 1862 (milliotuxentusesantadus) su Comunu de Biddacidru dd'iat comporau de sa "Cassa Ecclesiastica" cun sa punna de realizai, in logu de cussu, su dominàriu po sa scola e su Municípiu comunali. In su 1929-1930 (millinoixentubintinoi-millinoixentutrinta) po acabbai su Municípiu e sa pratza a innantis iant sderrocau sa cresiedda dedicada a sa "Madonna della Mercede" Trassintru de sa manifestatzioni s'at a pòdiri visitai su Monumentu a is Arrutus de sa Prima Gherra Mundiali, s' Archíviu Stóricu Comunali e s' Àula de su Consilliu Comunali dedicada a s' Onorevoli Salvator Angelo Spano (consilleri comunali, consilleri regionali e assessori regionali e, in su 1972 (millinoixentusetantadus), Presidenti de sa Regioni Sardigna).
MONUMENTU 8 **Campusantu Monumentali** **Bia Parrocchia, 202**	Su Campusantu Monumentali de Biddacidru, progetau de s' architetu Gaetano Cima (1805 – 1878) (milliotuxentucincu – milliotuxentusetantotu), inghitzau in su 1836 (milliotuxentutrintases) e inaugurau in su 1842 (milliotuxentucorantadus), dd'iant pesau in s' àrea de "Pardu de Campi-Santu", logu chi unu tèmpus si naràt "Campu de Cardilloni" erba chi in s'antigóriu acapiànt a su cultu de is mortus. Su Campusantu nou dd'ant pesau asuta de su Editu Napolenónicu de Saint-Cloud (1804) (milliotuxentucuatru), e is normas previdiant is interrus a foras de is murus po apretus igiénicus-sanitàrius. Su Campusantu tenit una pranta originària retangolari, a inghíriu, is murus cun sa faciada cun una intrada timpanada e dus intradasa a ladu.

	Aintru si podit visitai sa tumba de su Síndigu Giuseppe Pinna Curreli, de su cali su scritori Giuseppe Dessì iat pigau s'ispiratzioni po su personàgiu de Angelo Uras, su protagonista de su romanzu Paese D'Ombre; de Giuseppe Dessì, de su scritori Salvatore Angelo Spano e de meda àterus personàgius famaus de sa stória biddacidresa.
MONUMENTU 9 **Crèsia de sa Madonna de su Carmine** **Localidadi Carmine**	Est in su Monti Cucureddu, sa Crèsia de sa Madonna de su Carmine. Si bit intra de is comas de is opinus centenàrius, e est in unu de is logus prus spantosus de Biddacidru. Dd'ant pesada in su sèculu XVII (dexaseti), cumenti arresurtat de unu manoscritu chi s'agatat in is archívius de sa Crèsia de Santa Bràbara. Mancari s'àeru originàriu fiat un' àteru, si podit biri ancora sa semplicidadi de sa strutura de sa pranta a navada ùnica e in su campanibi a vela. Unu corpu piticu de fàbbrica, asuba de sa parti a ovest, serbit de sagristia. Sa Crèsia de su Càrmine, cumenti est connota de totus, in s' istadi s'arricat in una manera incantosa, intra de su 16 (sexi) de Argiolas e s' úrtimu dominígu de su matessi mesi, candu si faint is celebratzionis in onori de sa Beata Vergine del Carmelo, chi acabbant cun sa traditzionali flacada a su scurigadroxu. Sa Crèsia s'agatat prus o mancu a 400 (cuatruxentu) metrus de su centru abitau e si nci podit arribbai in màchina sighendi su Viale Don Bosco, bia Castàngias e duncas bia del Carmine.
MONUMENTU 10 **Domu Dessì** **Bia Roma, 65**	Sa Domu Dessì pigat su nòmini de una de is fàmillias prus de importu de Biddacidru chi nci iant bíviu in su cursu de is ùrtimus dus sèculus. Francesco Dessì Fulgheri,Generali de sa Brigada Tàtari e babbu de Giuseppe Dessì, scritori de su Premio Strega de su 1972 (millinoixentusetantadus) cun su romanzu "Paese d' Ombre"; si fiat stabbilliu a pustis de sa Gherra Manna in cussa chi in cussu tempus fiat sa domu prus bella de sa bidda. Giuseppe Dessì nci iat bìviu po totu s' adolescenza e innoi fiant nàscius is personàgius de "San Silvano", de "Michele Boschino" e de is "Passeri". Po issu, mancari is viàgius meda, fiat sèmpiri sa "vera, sola" domu. Custu fàbbricu, in su passau fut propriedadi de unu tziu, su Senatori Antioco Loru su cali, po duas bortas, intra de su 1868 (milliotuxentusessantotu) e de su 1872 (milliotuxentusetantadus) sa prima borta e a pustis intra de su 1885 (milliotuxentuotantacincu) e su 1886 (milliotuxentuotantases) pois, dd'iant elígiu Magnìficu Retori de s' Universidadi de is stúdius de Casteddu. Immoi sa domu acasàgiat sa sea de sa Fundatzioni Giuseppe Dessì e a issu est dedicau su Prèmiu Literariu natzionali chi est acanta de fai corant'annus.
MONUMENTU 11 **Domu Spada** **Bia Roma, 2**	Sa Domu Spada, realizada in is primus annus de su Noixentus, chi s' agatat in bia Roma 2, de su 2012 (duamilladoxi) acasàgiat, in unu apartamentu de su primu piano, sa sea de sa Fundatzioni "Mons. Giovannino Pinna". Issu, fiat de Gonnusfanàdiga, fiat stètiu preidi de sa Crèsia Mamma de Santa Bràbara de su 1998 (millinoixentunorantotu) a su 2011 (duamillaùndixi) annu de sa morti po mori de una mobadia. Citadinu beneméritu de Biddacidru, a Maju de su 2023 (duamillabintitres), s'amministratzioni cìvica dd'iat dedicau unu parcu realizau intra de is aposentus de s'ex pretura e de su Campusantu. Sa sea de sa Fundatzioni arreguat parti de sa bibblioteca chi fiat de su preidi (s'àtera parti s'agatat in Gonnusfanàdiga), su patrimóniu libbràriu lassau a sa Fundatzioni matessi de s' Assótziu Centro Studi SEA arribbat a 4000 (cuatrumilla) volumus, prus s'Archíviu personali de don Giovanninu. Aintru funt arreguaus paricis pignus chi fiant de su preidi, intra de is calis s'arremmonat sa màchina po scriri,sa

	telecàmera, su calixi, is ampuddas de s'óllu santu, is ulleras, dus àbbitus talaris. In prus, si podit ammirai unu arretratu suu, òpera de su pintori ebreu-romanu Georges de Canino; unu modellu, in linna e cannas, de sa crèsia de su sartu de Santu Sisinni, realizau de Raffaele Mocci; una stàtua de linna de ollastu chi espressat Maria Virgini, òpera de su scultori Aldo Paderi.
MONUMENTU 12 **Crèsia de Sant'Antoni** **Pratza Sant'Antonio, 1**	Sa Crèsia de Sant'Antoni nascit cumenti crèsia de sartu (acanta de sa mitadi de su 1400 (millicuatruxentus) e, innui oi nc'est sa pratza, a innantis nci fiat su campusantu. Su 12 (doxi) de Làmpadas de su 1768 (millisetixentusessantotu) Monsignor Pilo, torrendi arrespusta a is rechestas de is citadinus, iat inghitzau a cuncordai e avalorai sa Crèsia. S'annu infatu, su 30 (trinta) de su Meseidas 1769 (millisetixentusessantanoi), Monsignor Pilo cun una missa solenni, iat portau s'Eucarestia e is Ollus santus de sa crèsia, donendi sa possibbilidadi de cussa domínigu a innantis de fai sèmpiri sa Missa Santa. Perou, sceti in su 1947 (millinoixentucorantaseti) Sant' Antoni at a essi Parróchia a sei. Sa Crèsia dd'ant aconciada bortas meda e in is annus dd'ant mudada de cumenti fiat in orígini cumenti s' altari in marmuru, sa balaustra, sa trona, sa fonti de su batiari, e sa crobetura in linna. In ocasioni de is manifestatzionis, sa Crèsia at a acasagiai una colletzioni de stàtuas antigas de grandu primori artísticu, una arregorta inèdita de paramentus e trastus sacrus. In is capellas nc'at a essi un' ammosta de fotografias antigas de sa crèsia chi si podint mirai e testimongiant sa devotzioni religiosa, addia de sa possibbilidadi de biri su chi acuntessit oi cun su passau. Trassintru de sa manisfestatzioni, in is localis de su "Oratóriu Parrochiali San Filippo Neri" at a essi possibbili visitai s'ammosta personali de su Maistu Augusto Mola, s'ereu suu est cussu de benni de una fàmillia de maistus de ceràmica de talentu mannu: s' ajaju Alessandro a innantis, e su babbu Stelio a infatu, si funt dedicaus cun passioni e resultaus mannus a custa disciplina artística. Augusto at accólliu custa traditzioni, ponendi in campu unu "neorealismo" suu chi preferit sogetus sardus bistius cun is abitus traditzionalis: sa manu cosa sua nci torrat i detàglius pretziosus de is pitzus e is ricamus in sculturas de colletzioni.
MONUMENTU 13 **Colletzioni Etnogràfica privada "Casa Pittau"** **Bia Sant'Antonio, 12**	Sa Domu Pittau, de propriedadi de sa sig.ra Marisa, s' agatat in su bixinau stóricu de Sant' Antoni, su prus mannu de sa parti bàscia de sa bidda chi andat faci a su pranu de su Mediucampidanu. Sa domu acasàgiat una colletzioni arrica de pignus de sa traditzioni sarda e biddacidresa: medas is trastus, is abitus, is pignus de "toilette" de s'aposentu de letu, is pratus, is tiallas e is ainas de su traballu de ónnia dì. S'espositzioni originali est partzia in aposentus diferentis chi arregodant is momentus diferentis de sa giornada: de su trabballu chi si fait in domu ónnia dì a cussu de su sartu, de is momentus de spàssiu a cussus de atóbiu e cunfruntu in famíllia.
MONUMENTU 14 **Parcu de Lacuneddas** **Àngolu Bia Brabetza - Bia Bingiomigu**	Is acuntéssius de su "Parcu Lacuneddas" si introghillat cun sa stória de Biddacidru e de is personàgius suus ma fintzas cun sa literadura, in particolari cun s'ambienti sociali de Norbio e cun is protagonistas de su romanzu stóricu "Paese d'Ombre" de su scritori Giuseppe Dessì. Su Parcu de is Lacuneddas est su contu secolari, de su Seixentu a is primus annus de su Duamilla, de una tanca de tres ètarus prus o mancu, giardinu e padenti impari, chi oi agataus intra de is bias Brabetza e Bingiomigu, acanta de su centru stóricu. Su contu de custu cungiau, chi fiat prima de is paras Mercedarius, pois de s'abogau Giuseppe

	Fulgheri e a pustis de is ereus suus, fintzas de is ajajus de parti de mamma de su scritori Giuseppe Dessì, Giuseppe Pinna Curreli e Elisa Dessì Fulgheri; si introghillat cun is acuntèssius de àteras famillias biddacidresas, cumenti cussas de is Cadoni, de is Serra, de is Murgia, de is Costa, ma fintzas de cussas famillias chi nd'arribbant de àterus Comunus e de sa penisola, cumenti is famíllias de Alagna de Casteddu e de Santoni de Villa Basilica in província de Lucca. Unus cantu de custus personàgius, cumenti Fulgheri e Pinna Curreli, funt is protagonistas de Paese d' Ombre de Dessì, ma fintzas de àterus romanzus suus, ambientaus sèmpiri a Biddacidru. Su Parcu, unu prumoni birdi aintru de sa bidda, tenit peculiaridadis paesagísticas, cun sa flora e sa fauna sua, sa domu Alagna in stilu liberty sardo, arrangiada de pagu, e tenit unu particolari sistema idràulicu de irrigatzioni fatu de coras de lajou po su trasportu de s' àcua cullegadas a prus gisterras e putzus in sa matessi linea, in sa parti arta de su cungiau. Una prenda autèntica de avalorai e de torrai a donai a sa comunidadi biddacidresa e sarda, declarau de "notabili interessu púbblicu" giai de su Ministeru de sa Pùbblica Istrutzioni cun unu decretu própiu de su 1° de Abrili 1963 (millinoixentusessantatres) e, de pagu, fintzas de sa Regioni Autónoma de Sardigna, cumenti specificau in su Pranu Paesagísticu Regionali de su 2013.
MONUMENTU 15 **Crèsia de Santu Pedru de Leni** **Localidadi Leni - Ex SS 196**	Sa crèsia de sartu de Santu Perdu de Leni dd'iant pesada in su 1600 (milliseixentus) in su logu prus antigu de sa stória abitativa e de su cultu biddacidresu, chi apillat a su sèculu III (tres). Sa Crèsia de sartu pitichedda, dedicada a Santu Pedru piscadori, est abarrada in is sèculus s'unica testimònia de sa "Villa Leni" antiga, una bidda pitichedda chi non nc'est prus e chi nasciat a làcana de su cursu de s' àcua. Arrangiada e torrada a cumenti fiat in orígini in su 2024 (duamillabinticuatru), gràtzias a unu finantziamentu de sa Regioni Sardigna, sa crèsia de Santu Perdu de Leni presentat oi unu altari nou e unu amboni nou; sa sagristia acanta a sa crèsia at mantènniu su pavimentu antigu e originàriu, in s'interis su crocifissu de linna de su setixentus chi dòminat sa navada dd'ant comporau e arrangiau pustis de is traballus de restauratzioni de sa crèsia. Sa festa litúrgica dedicada a Santu Perdu si fait su 29 de Làmpadas e in sa crèsia de sartu de Leni si celebrat in s'acabbu de cida prus acanta a cussa data.
MONUMENTU 16 **Sa Domu de Is Cogas** **Bia Scuole, 89**	Su fàbbricu stóricu est de propriedadi de sa famíllia Pittau. A s' incarreru, a innantis de essi pesau, s' àrea acasagiàt una cantina chi serbiat po nci arreguai su binu, fatu in is campus de sa matessi famíllia. Sa strutura dd'ant pesada a innantis de s' incarreru de sa Primu Gherra Mundiali, imperendi perdas (blochetus) de anei, materiali otènniu de s'arrecuperu de is scavus fatus trassintru de sa pesadura. A s' incarreru dd'iant pentzada cumumenti residèntzia privada , sa domu fiat organizada a manera chi su pranu de terra si podessit imperai sa dì, e su pranu de apitzus po sa noti. Candu dd'ant disamparada, sa domu dd'ant mudada in sea po s' Assótziu Is Cogas de Biddaxidru, diventendi de aici una domu-museu. Totus is aposentus, arreguaus in sa forma originali, acasàgiant una ricostrutzioni stórica acapiàt a sa paristória de sa bidda de Biddacidru: cussa de is cogas. Is visitatoris ant a tenni sa possibbilidadi de ghiai po is aposentus de sa domu dedicaus a arrenconis temàticus, cumenti amuletus, unguentus e fumentus. Custus aposentus funt abbitaus de figuras femminilis de àeru severu, fadendi a manera de creai un' atmosfera acisadora e de interessu.

MONUMENTU 17 **L'Ecole de Madame Foile** **Bia Carmine, 97**	L' Ecole de Madame Foile est unu assótziu de promotzioni sociali chi òperat in su territóriu de 14 (catorixi) annnus. Est una comunidadi educanti residentziali chi trabballat cun fèminas in cunditzionis de fragilidadi/debbilsesa. Atressu de s'arti, su princípiu de "sorellanza" (truma de sorris) e su cuntatu cun sa natura, apoderat ònnia fèmmina po torrai a agatai sa bia de sanamentu sua, su própiu ecuilíbriu e sa concisura de sei. S' assótziu contivizad sa comunidadi educanti residentziali, la Maison sur la lune, e sa "Scuola d'arte tessile", ùnica in totu sa Sardigna, logu de circa e sperimentatzioni artística. Su tessíngiu, sa creatzioni de un' òpera est una esperièntzia meditatica chi portat a una circa de aintru po sa scoberta de sei. is fèmminas imparant totus is fasis de su svilupu de unu tèssiu, de sa s' isperdadura a su fibai, sa tintura cun is erbas naturalis, fintzas a is tènnicas de tessíngiu prus difícilis. In is maniestus si imperant pruschetotu materialis naturalis cumenti lana, cotoni, linu o de arrecuperu. Custu est su casu de sa línea Movietessil, progetu de tessíngiu únicu chi torrat a donai vida noba a is nastrus VHS, de su cali s' Assótziu tenit su copyright. In aciunta a is atividadis de tessíngiu, si portant a innantis camminus artísticus diferentis cumenti teatru, cantu, scritura, mallieria. S' acónciu de sa domu, is òperas pintadas e de muradura, is trastus, aici cumenti su contivígiu de sa prosecutzioni de tèssiu funt a incuru de is fèmmnas de sa comunidadi.